

Paládi József
Vörös alkony

Paládi József

Vörös alkony

Paládi József

Vörös alkony

Riportok

Magánkiadás

Budapest, 2022

ISBN 978-615-6102-07-2

1. Csőd vagy forradalom?

Ezt a riportkötetet 35 éve írtam, s azóta egy fiók mélyén lapult.

Nem tiltották be, csak nem adták ki. A könyvkiadó vezetője azt mondta:

- Kit érdekel a csőd? A sikerekről kell írni, komám! Meztelen lányokat rakni a könyvek borítójára, és el vannak adva. Ez kell a népek.

A könyvben egy vállalat csődjéről van szó, s mint cseppben a tenger, látható egy világrendszer haláltusája. A kommunisták lábhoz tett fegyverrel várták, mit hoz a jövő, miközben a reformerek dinamittal a kezükben szónokoltak. A szocializmus alkonyának kavargó ködében nehéz volt eligazodni. Forrt, izzott, sistergett a levegő, mintha kitörésre váró tűzhányó tetején ültünk volna.

Magyarországra tíz házgyárat hoztak a Szovjetunióból, s az egyikük 1987-ben csődbe ment. Ennek tapasztalatait, három év idegtépő, drámai mozzanatait tartalmazza ez a könyv. Mintha egy krimi olvasnánk.

A Veszprém Megyei Állami Építőipari Vállalat csődje egyedülálló. Azóta sem hullott szét így, ezerfelé egyetlen vállalat sem. A későbbi felszámolások során a gyártási profilok döntő részére sikerült új gazdát találni, s az a továbbiakban ugyanazt a tevékenységet nyereségesen művelte. Vagy ugyanazon a telephelyen ugyanazok az emberek más profilon dolgoztak, más terméket állítottak elő.

Az eset a mindennapi közbeszéd tárgya lett. Felrázta az embereket, mutatta, hogy valami nagy baj lappang a mélyben. A szocializmusban nem szokták felszámolni a vállalatokat. Hihetetlen. Mi lesz itt? Eddig senki nem hitte el, hogy vele is megeshet: egyszerűen nem lesz munkája. Hogy csődbe megy az ország. Összeomlik a szocializmus.

A gazdaság és a társadalom bajai egyre nyíltabban törtek a felszínre. Sokan robbanástól, forradalomtól tartottak. Kevesen hitték, hogy megúszhatjuk egyetlen puskalövés nélkül. Mind többen kérdezték: „Mikor vonul, már nyugdíjba az Őreg?” (Kádár János, a Magyar Szocialista Munkáspárt első titkára.) Úgy látszott, minden reform gátja ő, s ha félreáll, egy csapásra megoldódik minden.

Egy illegálisan terjesztett kiadványban azt követelték a szerzők, hogy a párt és kormány vezetői nyilvánosan kérjenek bocsánatot az elkövetett hibák miatt. Erre sosem került sor.

Családi és munkahelyi beszélgetések témája lett a VÁÉV. Az ügy túlnőtt önmagán. A levegő egyre sűrűbb lett, az ország megtelt feszült várakozással. Mi lesz a gazdaságban? Mi lesz a politikában? Tud-e hatni Gorbacsov a magyar vezetőkre, akik láthatóan homokba dugták a fejüket, s miközben a glaznosztyot dicsérik, minden bajt el akartak tussolni. Mikor lehet már nyíltan beszélni?

A legtöbb ember még szocializmusban gondolkodott, annak jobbításáról, megreformálásáról folyt a vita. A pártvezetők egy része ellenzett mindenféle csődöt, mert az idegen a szocializmustól, s „a mi társadalmunkban nem fordulhat elő”. A reformerek azonban fordulatot akartak a gazdaságban is, mert nyilvánvaló volt, hogy a gazdaság válságban van, s ennek egyik tünete a VÁÉV csődje.

Azt lehetett hinni, a bajok nyílt feltárásának időszaka következik. Ám hatalmi játszma még korántsem ért véget a Pártközpontban.

Berecz János, az MSZMP Központi Bizottságának titkára a szerkesztőségi háttér tájékoztatón azt mondta:

A belpolitikai helyzet nehéz, további eladósodás helyett életszínvonal-csökkenés lesz. Barátaink aggódnak miattunk. Egyetértünk azzal, ami a Szovjetunióban történik, de ott felpörgetés létkérdés, itt baj lenne belőle.

1987. január 5-én a Magyar Hitel Bank, a VÁÉV négyszáz hitelezőjének egyike bejelentette: nem ad több haladékot. Ezzel a vállalat sorsa megpecsételődött. Csődeljárás következik. Az újságok, a rádió, a televízió ontotta a híreket a VÁÉV várható felszámolásáról.

Április 29-én a tévé-híradóban közölték, hogy a Fővárosi Bíróság döntése alapján a VÁÉV-et jogutód nélkül felszámolják. Egyelőre háromszáz ember van munka nélkül, de nem nagyon kapkodnak értük. „Hosszú évekig beszélni fogunk még róla” – mondta riporter. Igaza lett.

2. Pánikkeltés?

1987. augusztusában felhívtam telefonon dr. Harsányi Emilnét, a Pénzügyintézet Központ főosztályvezetőjét, s elmondtam, hogy könyvet szeretnék írni a csőd eljárásról.

- Milyen szempontból érdeklí? - kérdezte Harsányiné. - Mint szenzáció? Épp eleget írtak már róla az újságok.

- Objektíven szeretnék írni - mondtam. - Minden elfogultság nélkül. Megtehetem, hiszen semmi közöm sincs Veszprém megyéhez. De mégiscsak ez az első csőd eljárás negyven év után.

- Tévedés - okított dr. Harsányiné. - Sok csőd van, de csak ezt kapták fel az újságok.

- Akkor azt is meg kellene írni, hány csőd eljárás van, és miért? Mennyi lesz még?

- A jó ég tudja... Be tud jönni szerdán reggel 9-re?

- Igen.

A csinos, karcsú, szőke nő nagyon szívélyesen fogadott, s a korábbi katonás hangnem után ez kissé meglepett. Hamar tisztáztuk, hogy egyikünk sem kedveli a felesleges szenzációhajhászást, a pánikkeltést. Nyugodtan, higgadtan kell írni, a tényekre szorítkozva. Miután ebben megegyeztünk, dr. Harsányiné megígérte, hogy mindenben segítségemre lesz. Kezembe nyomott egy dossziényi újságot, fénymásolatot és szakirodalmat.

- Először ezeket tanulmányozza, ha el akar igazodni a felszámolások bonyolult útvesztőjében. Nem lesz könnyű dolga - mondta.

- Vajon meddig tart a VÁÉV felszámolása?

- Nem tudjuk. Lehet, hogy egy évig.

- Meddig?

- Jól értette - mondta dr. Harsányiné kedves, ámbár tárgyilagos hangon. - Magának abban igaza van, hogy ez az első nagyobb vállalat, amelyet az új

csődtörvény alapján, jogutód nélkül felszámolunk. Nincs példa előttünk, nem tudhatjuk, milyen részletkérdések bukkannak elő, s azokban hogyan kell eljárunk?

- Nyugaton a csőd mindennapos. De ezek szerint itt önök most valami egészen újfajta csődeljárást hajtanak végre, olyat, amilyen még nem volt a világon: szocialista csődöt.

- Már kezdjük megszokni... Egyébként délután egy órákor jön hozzánk Krankovits elvtárs Veszprémből. Ő volt a VÁÉV miniszteri biztosa, mi pedig most megbízuk a csődeljárás vezetésével. Ha akar vele beszélni, jöjjön vissza délután. Jobb, ha itt megismerkednek, s ő majd beavatja a VÁÉV rejtelseibe.

Így is történt. Délután találkoztunk, Krankovits István arcán halvány mosoly bujkált, s a mindent tudók bölcsességével mélyen hallgatott. Abban maradtunk, hogy hamarosan felkeresem Veszprémben, s elmondja, mi történt tavasz óta, amikor bejelentették a vállalat felszámolását? Bármennyire is szerettem volna, 1987-ben erre már nem került sor, csak 1988. januárjában.

Bogarászni kezdtem a szakirodalmat.

A „Pénzügykutató Intézet Tanulmányai” 1987/1-es száma a vállalatmegszüntetéssel foglalkozott.

Ebben hat esetet írnak le a szerzők az 1980-as évekből: a Pest megyei Tanácsi Építőipari Vállalat, a Halasi Kötöttárugyár, a Kalapgyár, a Centrál Vendéglátó-ipari Vállalat, az Irodagép-ipari- és Finommechanikai Vállalat, és a Híradó-technikai Vállalat megszüntetésének tapasztalatait.

Bajba jutott, válsággal küzdő vállalatok tehát korábban is voltak, de 1977-1978-ig számon sem tartották őket. „A rosszul gazdálkodó cégek visszafejlesztésének szükségességét már a Központi Bizottság 1977. októberi határozata is hangsúlyozta, s ettől kezdve a Pénzügyminisztérium rendszeresen meghatározta az alacsony hatékonyságú vállalatok körét.” Más nem történt.

1978-ban az MSZMP Politikai Bizottságának állásfoglalása felhívta a figyelmet azokra a vállalatokra, amelyek a társadalmi tiszta jövedelemhez nem, vagy az elvártnál kisebb mértékben járulnak hozzá. Jogsabály született a veszteséges és

alaphiányos vállalatok kezeléséről. Az elhatározások ellenére az 1979. és 1982. közötti időszakban nem történt lényeges előrelépés a vállalati válságkezelés módjában.

Pedig akkor már mindenki saját bőrén érezhette, hogy valami nincs rendben a gazdaságban. Óriásivá nőtt a költségvetési deficit, s 1979-ben jött az első nagy áremelési hullám. A politikusok átmeneti nehézségekről beszéltek, később pedig valami alagútról, amelyen át kell haladnunk. Akkor még senki sem sejtette, hogy a gazdaság rossz működése a társadalom alapjait ássa alá, ez pedig országos méretű csódhöz, a szocializmus bukásához vezet.

A legfelső vezetés egészen máképp gondolkodott, mint azt a józan ész diktálta volna. Egy sikeres üzleti útvjáról hazatérve például Tímár Mátyás, a Magyar Nemzeti Bank elnöke úgy nyilatkozott a Ferihegyi repülőtéren a tévé-híradónak, hogy nagyon előnyös számunkra a félmilliárd dollár hitel felvétele, mert gyorsan romlik a dollár árfolyama, s mire vissza kell fizetnünk, ez a pénz szinte semmit sem ér. Ám nemsokára eljött az idő, amikor a hiteleket törleszteni kellett, s nem volt miből.

1981. decembere után nem lehetett folytatni a korábbi hitelfelvételi politikát a nemzetközi pénzpiacon. A szocialista országokkal szemben gyakorlatilag hitelebargó érvényesült.

Ugyanakkor: 1981-1982-ben ugrásszerűen megnőtt a veszteséges és alaphiányos vállalatok száma, és a veszteség összege. Beszűkültek a nyugati export lehetőségek, befuccsoltak az országos nagyberuházások, felduzzadt az adósságállomány. Minisztériumokat szüntettek meg és vontak össze, újabb és újabb gazdasági „prioritásokat” határoztak meg, s folyton változtak a szabályozók. Mindez azt a látszatot kelthette a felületes szemlélőben, hogy a felső vezetés, az ország rugalmasan alkalmazkodik a változó körülményekhez.

Valójában semmi nem történt a kapkodáson és látszatintézkedéseken kívül.

A mozdulatlanság, a tétovaság a rendszer méhében rejtőzött: s az újszülött, a kiválóan működő szocialista gazdaság, mely a kapitalizmust lett volna hivatva legyőzni, sosem láthatta meg a napvilágot. A dogmákhoz való merev ragaszkodás

beépült a rendszer génjeibe, s ezek az életképtelenséget örökítették tovább az emberek gondolataiban és cselekedeteiben.

A marxizmus klasszikusai sosem állították, hogy rosszul működő gazdasági egységeket nem lehet megszüntetni, hogy a termelést, mely az emberi boldogulás kulcsa, nem lehet racionális alapokra helyezni. Az ország vezetői pedig azt szajkózták: nem lehet felszámolni a nagy múltú vállalatokat, mert romlana az ország külföldi megítélése, nagy lenne a munkanélküliség, sokkal több importra lenne szükség stb.

Havasi Ferenc, a Központi Bizottság gazdaságpolitikai titkára 1982-ben így nyilatkozott:

- Magyarországon nem kell attól tartani, hogy a veszteséges, az alacsony, vagy nem kielégítő hatékonyságú vállalatok rendbe hozása következményeként az emberek munka nélkül maradnak. Ezen vállalatok helyzetébe történő állami beavatkozás nálunk nem járhat megoldhatatlan szociális feszültségekkel, azért ilyen esetekben nem szabad túlzott türelmetlenséget tanúsítani a rendezés során.

Az ország vezetői - akik tanoncidejüket a Horthy-rendszerben töltötték el -, félték a munkanélküliségtől, mint ördög a tönjénfűstől. A népbe is azt az eszmét táplálták negyven éven át, hogy mindenkinek joga van a munkához, illetve a munkahelyhez. (Annak is, aki nem dolgozik a munkahelyén, csak teng-leng.) Ez a jogosnak vélt igény oly mélyen beleívódott a munkások, az „öntudatos” és „szervezett” dolgozók lelkébe, hogy már senki sem tudta elképzelni önmagát a gyárkapun kívül. Legfeljebb a másikat, akiről látták, hogy „vattalétszám”, s csak azért vették fel, mert valakinek a rokona, vagy azért, hogy javítsa a statisztikát.

Nem szűntek meg tehát a felesleges munkahelyek, a veszteséget termelő vállalatok. Ehelyett a nagy vállalatok törlesztési kötelezettségét felfüggesztették, átütemezték, sok cég adósságát elengedték. Ez jóvátehetetlen bűn volt! Egyre folyt a pénz a rosszul működő cégekhez, melyek elnyeltek mindent, mint a feneketlen zsák. Bolondok lettek volna „alkalmazkodni”, kicsit csipkedni magukat, amíg az állam, a költségvetés megsegíti őket.

Ebbe a világ legerősebb gazdaságai is belerokkannának néhány év alatt.

Semmi rendkívüli nincs abban, hogy nemcsak a VÁÉV, hanem az ország is csődbe jutott. Az volna a furcsa, ha nem így történt volna. Amikor csak néhány vállalat csapnivalóan hanyag gazdálkodása szűrt szemet, s egy-két ezer ember „szociális biztonsága” volt a tét, még lehetett volna másképp dönteni. A magyar vezetők a másik utat választották: hihetetlen mértékű külföldi eladósodás árán életben tartották az életképtelen cégeket, s ezzel megásták a többinek is a sírját.

A tőkés világban a gyengélkedő vállalatok megszüntetését természetesnek tekintik. A csőd ugyanis nem azt jelenti, hogy minden tönkremegy, mindent ki kell dobni. A csőd eljárás után újra dolgozhat a cég, vagy az utóda, de a számlát rendezni kell. A kiárusított vagyonból más, életképes cégek pillanatok alatt tőkét kovácsolnak, s nyereséget termelnek. 1979. és 1984. között Nyugat-Európában a vállalatok 7-9 százaléka, az USA-ban 9-16 százaléka, Japánban pedig 8-10 százaléka ment csődbe, és szűnt meg.

Magyarországon 1982. és 1984. között a szocialista iparban - a kisiparosokat és a gazdasági munkaközösségeket nem tekintve -, csupán a vállalatok 0,02 százalékát szüntették meg. Ez a semminél is kevesebb, a közvélemény nem is szerzett róla tudomást. A jövedelmező vállalati működés kényszere az 1980-as évek közepéig egyáltalán nem jelentkezett, s később is csak felemás formában nyilvánult meg. (Trösztök „feldarabolása”, egyik vállalat beolvasztása a másikba stb.)

Piac nem lévén a gazdasági jellegű döntéseket a legfelsőbb fórumon hozták - főként a kormány mellett működő Gazdasági Bizottságban -, s ezeket a döntéseket egyben politikai határozatoknak is tekintették. Úgy is fogalmazhatnánk, gazdasági szakemberek helyett botcsinálta politikusok játszottak az ország pénzével.

Sok múltott a személyes kapcsolatokon. Néha vállalatok léte vagy nemléte. Objektív mérce nem volt, aligha lehetett pontosan megítélni az egyes cégek teljesítményét, hiszen az állami támogatások és elvonások bonyolult rendszerében vagy inkább szövevényében, ha akarták volna, akkor is nehezen tudták volna meghatározni, mely vállalatok érettek meg a felszámolásra.

Ezt a tanulást hordozza az említett hat vállalat sorsa is. A szanálások, beolvasztások, átszervezések idején azt sem lehetett mérni: milyen gyakorlati eredménnyel jártak az intézkedések?

A kuszaság miatt nehéz a VÁÉV esetét is elemezni. Bár - a „Vállalatszüntetés” című tanulmány adatai szerint -, 1980-tól 1986 közepéig összesen 175 gazdálkodó egységet számoltak fel hazánkban, s közülük 149-et jogutód nélkül, ezek nem tekinthetők valódi csődeljárásnak. Nem csupán azért, mert ezek többségében ismeretlen kis- és nagyszövetkezetek, szakcsoportok, közös vállalatok, társulások és gazdasági társaságok voltak, hanem elsősorban azért, mert az eljárásokat nem az új, valódi csődtörvény alapján hajtották végre.

Az ezt megelőző felszámolásokat csak amolyan kísérletezésnek lehet tekinteni, amikor az államhatalom fogyó erejével próbálkozásokat tett a gazdaságtalan termelés visszaszorítására, minden eredmény nélkül.

A csődtörvény 1986. szeptember 1-jén lépett életbe. Ez adta meg a jogi alapot és lehetőséget a „rendcsinálásra” a gazdasági életben.

A törvény kimondja, hogy felszámolási eljárás akkor folytatható le, ha a gazdálkodó szervezet jogutód nélküli megszűnéséről a külön jogszabályok szerint határozatot hoztak vagy a szervezet tartósan fizetéseképtelen. Tartósan fizetéseképtelenség minősül a gazdálkodó szervezet, ha hosszabb időn át tartozásai meghaladják a vagyonát vagy a vele szemben támasztott követelések végrehajtása eredménytelen volt.

A felszámolási eljárás kérelem alapján indítható meg. A kérelemhez csatolni kell az előzetes egyeztetésről készült jegyzőkönyvet, s ha állami szanálásra lehetőség van, az állami szanálással kapcsolatos nemleges nyilatkozatot, illetőleg a kérelmező arra vonatkozó nyilatkozatát, hogy az állami szanálási eljárás elrendelésére jogosult szerv harminc napon belül nem adott választ vagy az állami szanálás megghiúsulását igazoló okiratot.

Ha gazdálkodó szervezet jogutód nélkül szűnik meg, a megszüntető határozatot hozó szerv a határozat hozatalával egyidejűleg köteles kérni a felszámolási eljárás

lefolytatását. Tartós fizetési képtelenség címén a felszámolási eljárás lefolytatását a hitelező, valamint maga a gazdálkodó szervezet kérheti.

A hitelező, a Magyar Hitel Bank élt lehetőséggel. A gazdálkodó szervezet, a VÁÉV sosem kért volna maga ellen csődeljárást.

Másokról sem tudni, hogy így jártak volna el. Sőt, sokak szerint maga a csődtörvény is csődbe jutott, hiszen a hitelezők azóta sem kérnek az adósok ellen felszámolási eljárást. Furcsa is lenne, hiszen Magyarországon szinte minden vállalat tartozik a másiknak - ezt nevezik „sorban állásnak”-, van, aki hónapokig, évekig türelmesen vár a pénzére, miközben a másik forgatja, „gazdálkodik” vele. Ha egy cég elkezdené a másik ellen az eljárást, pénzének visszakövetelését, a vállalatok összeomolnának, mint az élére állított dominók kigyúzó sora.

Úgy látszik, 1986-ban Veszprémben mit sem tudtak az új csődtörvényről. A VÁÉV-esek gyanútlanul dolgoztak, ettek-ittak, s termelték a hiányt, ahogy addig is. Senki sem sejtette, hogy ez lesz az első nagyvállalat, amelyen majd „kipróbálják” a csődtörvényt, ahogy a városban megfogalmazták az eljárást.

De a Magyar Hitel Bankban sem gondolhattak erre, hiszen a bank még nem is létezett, éppen csak „szervezték”, hogy majdan beavatkozzék a gazdasági folyamatokba, elbíráljon és meghitelezzen egyes tevékenységeket.

Mint a nagy sorstragédiákban lenni szokott, a főszereplők akkor épp csak „mocorogtak” az idő méhében, s nem tudják: milyen jövő vár rájuk? Két tényező: a gyengén működő vállalat, a VÁÉV, és a csődtörvény már készen áll. A harmadik, a Magyar Hitel Bank, amely a két elemet később ütközteti, még készülődésben van, s csak 1987. január 1-jén születik meg.

Attól kezdve az itt következő dráma valamennyi szereplője a színen volt.

A pénzügyi szférában korábban bevezetett reformok már előrevetítették szükségességét a bankrendszer átfogóbb továbbfejlesztésének. Ezért kialakították a kétszintű bankrendszert. Középpontjában továbbra is a Magyar Nemzeti Bank állt, amely jegybanki feladatokat látta el.

Az új, általános felhatalmazású kereskedelmi bankok bankszámlavezetéssel, betétgyűjtéssel, hitelezési tevékenységgel egyaránt foglalkoznak, részt vehetnek vállalkozásokban, s széleskörű pénzügyi szolgáltatásokat nyújtanak ügyfeleiknek. A bankrendszer átalakítása eredményeként a gazdálkodó szervezetek elszámolási számláit a kereskedelmi bankok vezetik, s ennek révén ezek a bankok rendelkeznek a folyószámla-betétekkel rendelkező forrásokkal.

A hatósági funkciótól megszabadult kereskedelmi bankoktól azt várták, hogy a közöttük kialakuló verseny kényszere miatt növelni fogják szolgáltatásaik színvonalát, s szélesedni fog a bankok egymás közötti pénzmozgása, a nagyobb forrásigényű fejlesztések közös finanszírozásának gyakorlata növelheti a gazdálkodás hatékonyságát.

1987. nagy jelentőségű időszak volt a gazdasági életben, ám sem a csódtörvényhez, sem a kétszintű bankrendszer kialakításához fűzött vérmes remények nem igazolódtak. Akkor még kevesen tudták, még kevesebben merték kimondani: a gazdasági változásokhoz politikaiak is szükségesek.

Az 1968. óta megkésített reformok nem hozhatták azt a gazdasági eredményt, amelyet akkor produkálhattak volna. Akkor talán új növekedési pályára állíthatták volna az egész szocialista gazdaságot, megszabadítva azt a fölösleges koloncoktól, a „tervutasítások” béklyóitól, s a következő húsz év összefonódásaitól, az időközben kialakuló morális csódtömegektől...

Nem tudhatjuk, mi történt volna, ha 1968-ban vezetnek be hasonló reformokat. Azt azonban igen, hogy 1987-ben ezek – újszerűségük ellenére is – elkésztettek látszottak. Most már a „piac” megteremtésének igénye dörömbölt az ajtón.

De térjünk vissza a bankokhoz! Mindenki sokat várt az új pénzügyintézetektől. Végre nem politikusok, PB-tagok és KB-tagok, országgyűlési képviselők, minisztériumi emberek döntenek majd fontos pénzügyi kérdésekben, hanem avatott szakemberek. Bankárok. Úgy hírelt, „ügyes”, jól képzett bankáraink vannak, akik otthonosan mozognak a nyugati pénzpiacon, a nagyon értik a dolgukat.

3. Aki elindította a lavinát

A Magyar Hitel Bank az ország legnagyobb kereskedelmi bankja volt, a magyar gazdaságnak csaknem fele hozzá tartozott. Demján Sándor lett az elnökövezérigazgató, s mint már szó volt róla, január 5-én kijelentette: nem ad több haladékot a VÁÉV-nak.

Amikor Demján Sándorral először találkoztam, még a Skála-Coop vezérigazgatója volt. A megszűnő Zöldért Vállalatról, s a zöldségpiac helyzetéről adott interjút, hogy megírhasam „A zöldséges maffia” című riportkötetemet.

1987 őszén bemutattam Demjánnak „A zöldséges maffia” Skála-Cooppal kapcsolatos fejezeteit, s előadtam kérésemet: szeretném megírni a VÁÉV csődjét is. Örülnék, ha beszélne róla, mert sokan az ő nevéhez fűzik az első „szocialista csődeljárás” elindítását. Ebben is kulcsfigurának bizonyult, s többen is ajánlották, hogy kérdezzem őt az indítékairól. Csonka, hiányos maradna ez a könyv, ha nem szólalna meg benne a „legilletékesebb”, az, aki – többek szerint – „elindította a lavinát”.

Demján megrázta a fejét, láthatóan nem tetszett neki a dolog. Udvariasságát megőrizve azt javasolta, térjünk vissza rá később.

- Hívj fel december közepén, aztán meglátjuk.

Akkor nem tudtam hívni, tele voltam gonddal-bajjal, munkával. S gondoltam, másnak sem hiányzik karácsony előtt, az év végi fáradtságban ilyen kényes ügyekkel bíbelődni. 1988. január közepén bejelentkeztem Demján Sándor titkárságán, meghagyva a telefonszámot, ahol visszahívhatnak. Ő éppen külföldön járt, s azt ígérték, amint megjön, közvetítik kérésemet. Kicsit meg is feledkeztem róla. Ezért lepődtem meg, hogy hetek múltán is „megtaláltak” a lakásomon.

Megszoktam már, hogy egy-két intézményből és hivatalból visszahívnak, ha nem sikerült valakit napközben elérnem, és üzenetet hagyok. De sok helyen úgy tettek, mintha nem is jelentkeztem volna be, a világon sem lennék. Előfordult, hogy a minisztériumi főosztályvezető, akinek hallani lehetett a hangját a telefonban,

letagadtatta magát a titkárnőjével. Így aztán, amit el lehetett volna intézni két perc alatt, két hónapba telt.

Most különös örömet okozott a telefon. A hívó hölgy bemutatkozott, és udvariasan és közölte:

- Demján elvtárs szeretne önnel beszélni.

Aztán szabadkozott:

- Most épp bement hozzá valaki. Mikor hívhatom újra?

- Bármikor.

Félóra múltán újra megszólalt a telefon, s a titkárnő örömmel közölte, hogy mégis sikerül most nyélbe ütni a beszélgetést.

Az újdonsült bankelnök nagyon el volt foglalva, ennek ellenére fogadott.

A bank Szabadság téri épületében azelőtt a Kohó- és Gépipari Minisztérium volt, s, még tartott a felújítása, tatarozása. Kívül le volt zárva a környék, s a bejáratnál csupaszon álltak a koszos, csontváz-szerkezetek. Imitt-amott már felrakták a márványkockákat, s elfedték a póre tartóelemeket. A titkárságon egy idézet függött a falon Széchenyi Istvántól:

„Haszonkeresés nélkül semmi sem történik a világon, ne is kívánjunk az emberektől érdekeiktől ellentétes dolgot. De nem oly alacsony vágy ez, csak adjunk neki józan irányt, fordítsuk nemes célra, önhaszonra.”

Érdeemes elgondolkodni az idézet üzenetén, mit mond a ma emberének?

Leültünk az elnöki iroda sarkában a bőr fotelekbe. Demján Sándor biztatóan mosolygott, s azt mondta:

- Hát akkor, váévezzük!

A hangjában ismét éreztem a frissességet és vidámságot, mint azelőtt.

- Hogy kezdődött ez az ügy? - kérdeztem.

- Én tényleg nem tudok sokat mondani erről, ahogy a múltkor is említettem. A VÁÉV felélte mindenét. A világon sehol nincsenek ilyen nagy építő szervezetek, mint nálunk, de ez önmagában nem ok a megszűnésre. Ha egy vállalatban a saját

környezete sem bízik, s a veszprémi tanács budapesti cégre bízta a helyi kórház építését, azt hiszem, ez minősítés. Ez minősített eset.

- Mi volt a bank szerepe?

- 1986 végén megjelent nálam a VÁÉV vezetősége, hogy finanszírozzuk meg a vállalat 300 millió forintos évi hiányát. Közben készítenek egy programot, hogyan lábálnak majd ki a bajból. Rendben, mondtam, ha vállalják, hogy a fizetésük 50 százalékáig felelnek a program sikeréért. Erre lelohadt a lelkesedésük. Szerintem, ha egy bank kockáztat, akkor kockáztassanak azok is, akik a programot ajánlják. Ez így fair.

Igen, gondoltam magamban, így kell megfogni a programokat alkotókat. Eszembe jutott, hány és hány program készült már az ország és a gazdaság megmentésére az utóbbi években, és mind dugába dőlt. Hamvába holt. Nem érte el célját. Gazdag magyar nyelvünk különös képességgel tudja kifejezni mostanában a balsikereket.

- Mi nemcsak a bankot védtük - folytatta Demján. - Szerettük volna megvédeni azt a sok-sok szállítót is, akik a VÁÉV-val üzleti kapcsolatban álltak. Elkerülni azt, hogy sose kapják vissza a pénzüket a cég teljes hitelképtelensége esetén. Ez a 300 millió forint hiányzott volna a többi, jól gazdálkodó szervezettől, amelyek nyereséges vállalkozásokba fektették a pénzt. De: nem teheték volna ezt, ha a VÁÉV-be pumpáljuk a meg nem térülő milliőkat.

Nem szóltam közbe, de tulajdonképpen ekkor jöttem rá, miért foglalt el Demján Sándor védekező álláspontot, amikor először szót ejtettem itt a VÁÉV-ról, s megemlítettem a Pénzügyi Központ egyik vezetőjének a kérdését is. Miért csak a VÁÉV ellen indítottak csődeljárást, miközben más cégek is a csőd szélén álltak.

- Amikor úgy döntöttünk, hogy a felszámolást kezdeményezzük - folytatta Demján -, megindult a protezsáló telefonok sorozata. Igen magas rangú személyek is telefonáltak...

- Milyen magas?

- Ezt nem mondhatom meg.

- Miért nem? Mert ez nem tartozik ide. A végkifejlet szempontjából tökéletesen mindegy.

- Nem írom bele a könyvbe - mondtam. - Nem a személyek érdekelnek, hanem a funkciók.

- Ennek akkor sincs értelme... - ingatta a fejét Demján Sándor, s rágyújtott egy Marlboróra.

Akkoriban úgy hírelett, hogy a Politikai Bizottság tagjai is a VÁÉV ügyén vitatkoznak.

- Én nem úsztam át Nílust - folytatta Demján Sándor. - Nem mondhatom, hogy nincsenek benne krokodilusok. Azt csak az állíthatja, aki a túlsó partot eléri. Az tény, kaptam a legfelső régiókból olyan telefonokat, hogy ez túlzás, itt mégiscsak 2600 család sorsáról van szó. Gondoljam meg!

- És?

- Megkérdeztem Németh Miklóst, a Központ Bizottság gazdaságpolitikával foglalkozó titkárát, igaz-e az a politika, amelyet az új kereskedelmi bankok létrehozásával kapcsolatban korábban meghirdettek? Azt válaszolta: igaz. Akkor mi az akadály? Talán az újdonsága. A végrehajtásban kicsit a Pénzügyminisztérium is magára maradt. Nagyon nagy viták és viharok voltak mindenütt, ez igaz. Kemény harc kezdődött. A VÁÉV vezetői azt mondták, hogy csődeljárás végrehajtásáról, technikájáról a törvény nem rendelkezik.

- A csődtörvény akkor már lassan fél éve, 1986 szeptemberétől létezett.

- Ez igaz. De az eljárás technikája nem volt kidolgozva. Sok gyakorlati kérdés felmerült, például a hitelezés kapcsán. Mi kitaláltuk, hogy a munkabért hitel formájában továbbra is folyósítjuk. Más hitelt nem!

- Akkor még „házasodni” is készült a VÁÉV, igaz?

- Szerintem az Alba Regia helyesen döntött, hogy nem egyesül a VÁÉV-vel. Hiszen a székesfehérvári cég is hasonló körülmények között dolgozott korábban – és jól. Sőt. Meggyőződésem, hogy Kiss József, az Alba Regia vezérigazgatója ezt a céget is rendbe tudta volna szedni. Csak az a baj, nálunk a válságmenedzsereket